

DE MUNTKLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Driemaandelijks tijdschrift

- 77 -

januari-februari-maart 2013

De munten van Reinhard II van Schoonvorst, heer van Zichem

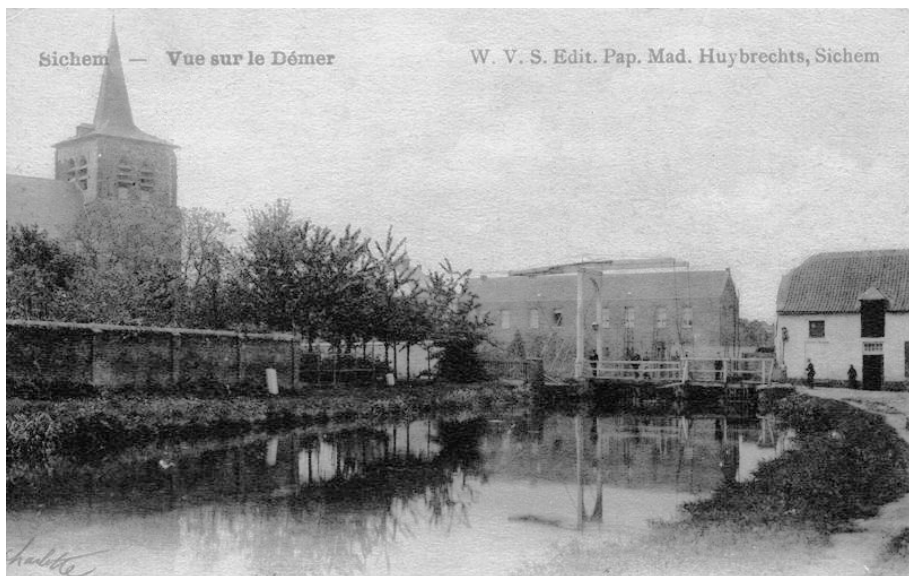
Reinhard II van Schoonvorst, heer van Zichem, zilveren groot 1391¹

Zichem nabij Diest

Het kleine dorpje Zichem, sinds 1977 samengevoegd met o.a. het bedevaartsoord Scherpenheuvel tot één gemeente in het Hageland, is bij toeristen beter gekend als de geboorteplaats van Ernest Claes, auteur van o.a. *De Witte* (van Sichem). Niet enkel de poststempel “Sichem-lez-Diest” op oude brieven en postkaarten verwijst naar de nabijheid van Diest, het was zelfs een eeuw in het bezit van de heren van Diest (1398-1499).

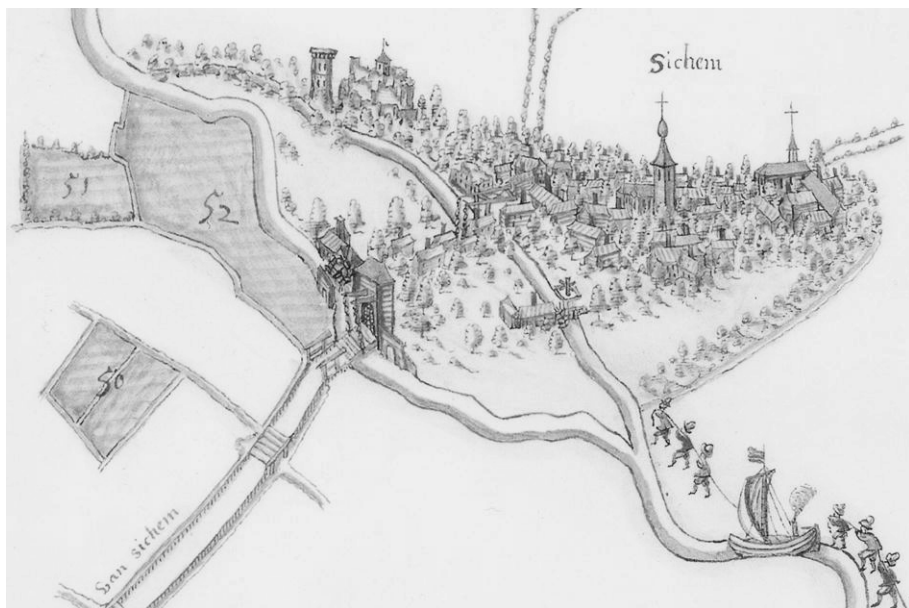
Voordat Zichem in het bezit kwam van de heren van Diest, behoorde het toe aan Reinhard II van Schoonvorst die munten liet slaan met de titel van heer van Zichem!

In 1212 vermeldde de Brabantse hertog Hendrik I (1190-1235) Zichem als één van de vroeger gestichte steden. Administratief maakte Zichem deel uit van het land van Zichem. Volgens Cuvelier behoorde naast Zichem ook *Tielt*, *Houdert*, *Nuwerode*, *Beckenvort*, *Waenrode*, *Miskeem*, *Molenbeke* tot het land van Zichem. Het vormde samen met de meierijen van Leuven, Herent en Lubbeek, de jurisdictiën van Aarschot, Wezemaal, Heverlee en Diest, de baanderij van Rotselaar en het land van Sint-Agatha-Rode het kwartier van Leuven.

Zicht op de overbrugging over de Demer tussen de oude watermolen (rechts) en het dorpscentrum van Zichem met de Sint-Eustachiuskerk (1907)²

Hertog Jan I van Brabant gaf in 1248 het land van Zichem en Aarschot aan zijn broer Godevaart van Vierson in leen, bestaande uit cijnzen, wijngaarden, beemden, waters en bossen.

Zicht op Zichem omstreeks 1650-1680³

Godevaart van Vierson liet de nederzetting aan de Demer uitbouwen tot een echte vestingstad met een daarbij horende handel. Hij liet de Nieuwe Demer graven, voorzag de stad van een nieuwe aarden wal en bouwde een heuse waterburcht op een drassig terrein in het oosten van de stad. In 1300 begon men met de bouw van de Sint-

Eustachiuskerk uit Diestse ijzerstandsteen. Het koor werd voltooid in 1387. In opdracht van de heer van Zichem werd in dat jaar in het centrale venster in het hoogkoor een glasraam aangebracht: het is het oudste van België! Het stelt Christus aan het kruis voor en onderaan vindt men het wapenschild van Reinhard II van Schoonvorst.⁴

De achterzijde van de oude Sint-Eustachiuskerk is een stille getuige van verschillende verbouwingswerken. De laatste jaren werden er diefstallen in de kerk gepleegd waardoor zij niet meer vrij toegankelijk is.

De stad had drie toegangspoorten: de Driessepoort in het zuidwesten, de Diesterse poort in het zuidoosten en de Dijkerpoort in het noorden. De grote gracht die rond de stad vloeiende, werd gevolgd door de Demer. De oude Demer belette invallen uit het noorden. De vestingen waren 35 tot 40 meter breed. Tussen de oevers van de grachten en deze wallen was een strook grond van 10 meter. Binnen de stadsmuren bevond zich dan de burcht, zodat het geheel een betrouwbare en veilige vesting vormde. Binnen de muren bevond zich ook een lakenhalle die het verhandelen van het laken moest verbeteren. De Zichemse economie steunde toen vooral op de lakennijverheid en op veeteelt.

In 1302 verleende Godevaart van Vierson als heer van Zichem verschillende vrijheden en privileges aan de stad en haar bevolking. In datzelfde jaar sneuvelde hij samen met zijn enige zoon Jan in de Guldensporenslag – zoals elke goede Brabander uiteraard in het Franse kamp.⁵ Zijn dochter Elisabeth van Brabant trad in 1304 in het huwelijk met graaf Gerard van Gullik en kreeg het land van Zichem met al wat erbij hoorde als bruidsschat.⁶

Op 10 augustus 1358 kocht Reinhard van Schoonvorst van Willem van Gullik en diens zoon Gerhard, met toestemming van hertog Wenceslas en hertogin Johanna, voor 70.000 gouden schilden Zichem met de dorpen Tielt, Heure-le-Domain, Nieuwrode, Miskom, Waanrode, Bekkevoort, Molenbeek evenals het heerschap St.-Agatha-Rode met de dorpen Ottenburg, Eerken en Nethen met alle daarbij horende rechten.⁷

Zichem onder het huis van Schoonvorst

Zoals Erik Martens Reinhard van Schoonvorst omschrijft, was hij een opmerkelijke persoon met een avontuurlijke levenswandel. Hij was kanunnik, krijgsman, fortuinjager en een grote seigneur die fungeerde als financier en raadsman van tal van grote (Gulik, Luik, Keulen, Brabant en Gelre) en kleine dynastieën in de Maas-Rijn-regio. Hij werd er zelfs van verdacht steun te verlenen aan ene Edmund Birkelin die Keulse handelaren, in afwachting van betaling van losgeld, gevangen zette in de burcht van Monchau. Gezien Reinard er eigenaar van was, zal hij er ook aan verdiend hebben.

Rond 1374 liet hij zijn zondig leven in onze streken voor bekeken en vertrok naar Rhodos waar hij intrad bij de hospitaalridders. Hij overleed er op 27 december 1375. Bij uitvoering van zijn testament op 7 augustus 1376, erfde zijn oudste zoon Reinhard II Schoonvorst en Zichem.⁸

Reinhard II was geboren in 1327, gehuwd met Jeanne D'Arkel en liet in Zichem zijn sporen na.⁹ Hij bekleedde als drossaard van Brabant een belangrijke positie aan het Brabantse hof en bezorgde hem in de persoon van Jan van Gronsveld een groot rivaal. Volgens de kroniekschrijver Froissart op aanstoken van de hertog van Gelre, vermoordde Reinhard II Johan van Gronsveld op 25 augustus 1386 te Aken. In datzelfde jaar brak de oorlog uit tussen Brabant en Gelderland, die tot 1388 zou duren.

Zicht op de Maagden- of Markentoren met op de achtergrond de treinverbinding Diest-Aarschot (1898). Na de instorting op 1 juni 2006, is de Vlaamse overheid bezig met de renovatiewerken.¹⁰

In het kader van deze oorlog en de moord, liet Reinhard II de Zichemse wallen verstevigen en ten noordoosten van het kasteel van Zichem, bij de samenvloeiing van de Demer en de stadsgrachten en binnen de stadswallen, een imposante middeleeuwse donjon bouwen. De muren van deze grens- uitkijk- en verdedigingstoren zijn onderaan 4,2 meter en bovenaan 1,8 meter dik!

In tegenstelling tot zijn vader die op een behendige manier een fortuin wist te vergaren, was Reinhard II niet zo behendig en verloor hij het familiefortuin. In de

strijd met de hertog van Gelre en Gulik naar aanleiding van een dispuut over de heerlijkheden Fauquemont en Montjoie, verloor hij na een belegering o.a. de burcht van Schoonvorst en deze van Wilhelmstein. Uiteindelijk diende hij door geldgebrek in 1398 Zichem te verkopen aan Thomas II, heer van Diest en burggraaf van Antwerpen, voor een jaarlijkse rente van 1800 florijnen. Reinhard II stierf in 1419.

De munten van Reinhard II van Schoonvorst, heer van Zichem

Gravure van een zilveren groot 1391¹¹

De heren van Schoonvorst (Schonau) bezaten reeds muntrecht in 1240. Zowel Reinard I als Reinard II sloegen zilveren munten als heer van Schoonvorst. Muntvondsten zoals deze van Arnhem in 1957 (2 munten) en Zutphen in 1958 (11 munten waarvan 5 groten van 1391), worden zelden gedaan. Lucas vermeldt voor Reinard I een dubbele groot en 1/3 groot; voor Reinard II 2 groten, 2/3 groot, 1/3 groot en 1/4 groot. Van de meeste stukken zijn varianten gekend.

Pas vanaf 1372 werden door Reinard II groten geslagen met zijn titel van heer van Schoonvorst én Zichem. Voor de eerste keer in de muntgeschiedenis der Nederlanden werden de muntstukken gedateerd! De vroegste munt is een groot in biljoen van 1372. Vervolgens zijn er zilveren groten van 1390, 1391, 1392, 1393 en 1394 bekend.

Deze munten tonen op de voorzijde het wapenschild van Schoonvorst, bestaande uit een veld met negen “*tourteaux de gueules*” of bollen, in een driepas en een parelrand. Omschrift +RENARD x DNS : DE SCOVORST Z SICH (Reinard, heer van Schoonvorst en Zichem). Op de keerzijde een lang gevoet kruis met opschrift: MON – ETA – SCOV – ORST (Munt Schoonvorst); errond: ANNOD – OMINI – M CCC : – : LXXII (in het jaar des Heren 1372). De zilveren groten wegen tussen de 1,85 en 2,2 gram.

Schematisch overzicht:

jaartal	opschriften	ref.
1372	Vz: +RENARD x DSN : DE SCOVORST Z SICH Kz: MON – ETA – SCOV – ORST ANNOD – OMINI – M CCC :–: LXXII	Lucas 9; RBN 1857, pl. XXIII, 35; Mén. 12
1372	Vz: andere punctuatie en SchOVORST Kz: ANNOD – OMINI – M : CCC – ‘ x LXXII	Lucas 9a (var); Maastr. 212
1390	Vz: +RENARD x DNS : DNS : DE : SchOVORST Z SIC Kz: MON – ETA – SCOV – ORST ANNOD – OMINI – M : CCC x - LXXXX	Lucas 10; VdCh XXIX, 5; Mén. 13a
1390	Vz: opschrift eindigt op SICH	Lucas 10a (var); VdCh XXIX, 5; Mén. 13b
1391	Idem, Kz: ... M : CCC:-x LXXXXI	Lucas 11; VdCh XXIX, 6; Mén. 14a en b
1392	Idem, Kz: ... M : CCC:-x L x CII	Lucas 12; VdChXXVIII, 1; Mén. 15
1393	Idem, Kz: ... M x CCC:- XCIII	Lucas 13; VdCh XXVIII, 4; Mén. 16
1394	Idem, Kz: ... M: CCCC-LXIII	Levinson II-6, Fry (new) 11 ¹²

Met uitzondering van de groten van 1391, zijn deze munten zeldzaam.

Eindnoten

1. Afkomstig van Rosenberg, Frankfurt, 25 november 1931. Geveild bij Jean Elsen & ses Fils in veiling 90, lot 653.
2. uit het archief van de auteur.
3. door C. Lowis, detail van zijn kaart van Testelt, uit: E. Van Ermen, *Het Kaartboek van Averbode 1650-1680*, Gemeentekrediet, Brussel, 1997.
4. Th. Deuz, *Het glasraam van Zichem 1387*, in: Meer Schoonheid, jg. 2 (1955) blz. 7-10.
5. website van 'Red de Maagdentoren vzw', home.scarlet.be/~pp991548/geschiedenis.htm
6. www.opzenzichems.be
7. F. Gläser, *Schönau – Schönforst*, blz. 134.
8. E. Martens, *Een 14e-eeuwse fortuinjager: Reinhard van Schoonvorst*, blz. 85-110.
9. F. Gläser, *Schönau – Schönforst*, blz. 201-245.
10. uit het archief van de auteur.
11. zie: Sean Breazeal, medievalcoinage.com
12. zie: Sean Breazeal, medievalcoinage.com

Bibliografie

Geschiedenis

Buelens A., *Het Oude Zichem en Scherpenheuvel*, 2000, 159.

de Chestret de Haneffe J., *Renard de Schönau, sire de Schoonvorst. Un financier gentilhomme du XIVe siècle*, in: Mémoires couronnés et autres Mémoires publiés par l'Académie royale de Belgique, Tome VII. 1892.

Franquinet G.D., *Les Schoonvorst en Supplément à la notice sur les Schoonvorst*, in: Publications de la Société historique et archéologique dans le duché de Limbourg. Tome XI, 1874, pp. 229-290 en 422-432.

Gläser F., *Schönau – Schönforst, Eine Studie zur Geschichte des rheinisch-maasländischen Adels in Spätmittelalter*, Dissertatie Universiteit Trier, 1999.

Martens E., *Een 14e-eeuwse fortuinjager: Reinhard van Schoonvorst*; in: De Nederlanden 'Extra Muros', deel 24, Stichting Zannekin, Ieper/Mijndrecht, 2002, 85-110.

Numismatiek

Frey A.R., *The dated European Coinage prior to 1501*, in: American Journal of Numismatics, vol. XLVII (1913), New York, 1914, 1-92.

Breazeal S., *Medieval coinage*: medievalcoinage.com

Hucher M., *Supplément à l'essai, sur les monnaies frappées dans le Maine*, 168-183, in: Revue française de numismatique, 1846, 168-183.

Levinson R.A., *The Early Dated Coins of Europe*, Clifton, NJ., 2007.

Lucas P., *Monnaies Seigneuriales Mosanes*, Hennuyères, 1982, 37.1-15.

Menadier J., *Die aachener Münzen, Münzen, Urkunden und Akten*, Berlin, 1913.

Perreau A., *Recherches sur les sires de Siche de la famille de Schoonvorst*, R.B.N., 1848, 373-381.

Piot, Ch., *Notice sur les monnaies des sires de Bunde, des commandeurs de Gruytrode et des sires de Bicht, de Schoonvorst et d'Elsloo*, R.B.N. 1857, 277-307.

Van der Chijs P.O., *Munten van Schoonvorst*, in: De munten der leenen van de voormalige hertogdommen Brabant en Limburg, enz. Teyler's tweede Genootschap, Haarlem, 1862, 297-304, pl. XXVIII – XXIX.

Van der Meer G., m.m.v. H. Enno van Gelder, *De vondst Arnhem 1957*, in: Jaarboek voor Munt- en Penningkunde 46 (1959), 1-36, pl. 1-5.

Van Gelder H.E., *De vondst Zutphen 1958*, in: Jaarboek voor Munt- en Penningkunde 45 (1958), 110-143, pl. 13-16.

Patrick Pasmans